

Belgische en Zwitserse taaltoestanden

Zwitserse argumenten voor een Vlaams taalminoriteitsbeleid [1]

Ruth Van Dyck

Politicalogica aan de Vrije Universiteit Brussel

Vlaamse omzendbrieven, een uitbreiding van Brussel, de reacties op het rapport-Columberg;

het bleek nog maar eens, Vlamingen en Franstaligen plakken halsstarrig vast aan hun dada's.

We moeten verder durven kijken en een echt taalminoriteitsbeleid voeren. Op dat vlak

kunnen we van de Zwitsers wel degelijk iets leren.

De Vlaamse regering verzet zich tegen de ondertekening en ratificatie van de Europese Conventie over de bescherming van nationale minderheden omdat er volgens haar in Vlaanderen geen nationale minderheden zijn. Het is precies deze struisvogelhouding die de Franstaligen in de Brusselse rand versterkt in hun argumentatie om geen Nederlands te leren. De Vlaamse regering oogst dus wat ze tot op zekere hoogte zelf gezaaid heeft. Als ze meent wat ze beweert, nl. de Franstalige inwoners van de randgemeenten rond Brussel te willen *integreren* in het publieke leven en hen niet te willen assimileren, dan moet ze het roer omgooien. In dit artikel wil ik, op basis van Zwitserse ervaringen, argumenteren dat een echt minderheidsbeleid niet alleen mogelijk, maar zelfs noodzakelijk is.

Columberg kwam en zag dat het niet goed was

Het ontwerprapport dat de Zwitser Dumeni Columberg voor de Raad van Europa opstelde over de situatie van de Franstaligen in de Rand, lokte voorspelbare reacties uit. Langs Vlaamse kant wees men het resoluut van de hand vanwege de tegenstrijdigheden in de aanbevelingen en vanwege het pleidooi voor een tweetalig België. Langs Franstalige zijde benadrukte men

enkel de aanbevelingen die in hun kraam pasten.

De Vlaamse en de Franstalige pers ontdekten Zwitserland. Zwitserland werd plots actueel. Net als de politici, reageerden de Vlaamse en de Franstalige pers zeer verschillend en vaak erg vooringenomen. Hoe kon een Zwitser, bovendien lid van een piepkleine taalminoriteit (Reto-Romanen), überhaupt in staat zijn om op zo'n korte tijd de Belgische taalsituatie te doorgronden en zinvolle voorstellen doen? Onmogelijk! *De Standaard* ging een stap verder. Deze krant spande zich in om in Zwitserse taaltoestanden 'bewijzen' te zoeken die de selectieve Vlaamse stellingnamen in dit dossier kracht dienden bij te zetten. Ik heb er geen enkele moeite mee te zeggen dat het ontwerprapport-Columberg voorstellen bevatte die politiek onhaalbaar zijn op korte termijn of zelfs onwenselijk vanwege de contraproductieve gevolgen ervan op de 'gewapende' taalvrede in dit land. Maar door de selectieve stellingname werden de interessante denkpijpen in het ontwerprapport doodgeslagen. Het kind werd met het badwater weggegooid. Nauwelijks twee maanden nadat de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa uiteindelijk de gewraakte 'anti-Vlaamse' paragrafen schraptte, lijkt men alles al vergeten te zijn, inclusief wat

wél door de Raad van Europa goedgekeurd werd.

Recente Zwitserse taaltoestanden

Ik zal de laatste zijn om te beweren dat de Zwitserse praktijken en 'recepten' onmiddellijk transplanteerbaar zijn naar de Belgische situatie. Zwitserland heeft namelijk de omgekeerde politiek-institutionele evolutie gekend als België. Het land is langzaam gegroeid van een confederatie van quasi-onafhankelijke staatjes (kantons) naar een federale staat met een sterker centraal gezag waarin de deelstaten desalnietemin nog steeds een zeer grote autonomie hebben, onder meer op het vlak van het taalbeleid. Om allerlei redenen, waarover we hier niet kunnen uitwijden, is de politisering van de verhoudingen tussen de taalgemeenschappen in Zwitserland tot ver in de 20ste eeuw uitgebleven.

Het ideologische fundament van de Zwitserse staat, dat we als 'eenheid in verscheidenheid' zouden kunnen parafraseren, is al een tijdje aan erosie onderhevig. Men spreekt al lang van een mentaliteitskloof ('Röstigraben') tussen Duitstalige en Franstalige Zwitsers. Stereotype denkbeelden waren en zijn ervan het gevolg. Relatief nieuw is echter het gegeven dat het element 'taal' een steeds grotere rol in het politieke leven is beginnen spelen. Het referendum van 6 december 1992 over de toetreding van Zwitserland tot de Europese Economische Ruimte (EER) - een toetreding die aanvaard werd door een grote meerderheid van alle Franstalige kantons maar in globo verworpen werd - heeft in dit proces als een katalysator gewerkt. Sedertdien worden zowat alle stemmingen op het federale niveau in de media óók in termen van taalverhoudingen geanalyseerd. Een politiek meningsverschil tussen kantons onderling of tussen kantons en de federale staat interpreteert men, vooral langs Franstalige kant, nu veel vaker als een probleem tussen taalgemeenschappen. De mentale klap die Zwitserland onlangs kreeg, en waarvan het land nog altijd niet hersteld is, door het openlijk in vraag stellen van de rol van Zwitserland tijdens de Tweede Wereldoorlog [2], versterkt het 'communautaire' debat alleen maar. Men spreekt zonder meer van een ernstige Zwitserse identiteitscrisis. Men vraagt zich openlijk af of de

ationale cohesie niet bedreigd wordt [3]. De centripetale krachten hebben weliswaar nog steeds de overhand op de centrifugale, maar er wordt openlijk gewaarschuwd voor een 'sluipende Belgisering' van Zwitserland [4], een politieke opdeling van het land volgens linguïstische criteria.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is men in de politieke wereld, met steun van de academische, actief op zoek naar maatregelen die de verstandhouding tussen voornamelijk *Romands en Deutschschweizern/Alémaniques* zouden kunnen verbeteren. In Zwitserland is men er zich al lang van bewust dat hun eigen plurale 'natiestaat' een constructie is, een 'verbeelde gemeenschap', méér dan dit ooit in België het geval geweest is. Maar anders dan in België heeft Zwitserland het plurale karakter tot zijn handelsmerk gemaakt. Deze plurale realiteit was grotendeels een mythe omdat de meeste Zwitsers lange tijd nooit met anderstalige landgenoten moesten communiceren. Zoals Haas terecht stelt: "Le multilinguisme d'un Etat ne devient qu'un problème que lorsque les locuteurs de langues différentes sont confrontés les uns aux autres en tant que citoyens jouissant de droits égaux." [5] (Dat geldt overigens ook voor België!) Relatief nieuw voor Zwitserland is het besef van de kwetsbaarheid van die constructie. De Zwitserse mythe werd doorprikt - *de Zwitsers verstonden elkaar zo goed omdat ze elkaar niet verstonden* is een veel gehoorde boutade - maar precies deze vaststelling grijpt het grootste deel van de politieke elite nu aan om de mythe te realiseren. Het is tegen deze achtergrond dat we, zo denk ik, Columbergs aanbevelingen voor België moeten zien. Hij redeneerde volgens mij helemaal niet vanuit een Zwitsers superioriteitsgevoel, noch vanuit de precaire situatie van het Reto-Romaans, zoals her en der in de pers gesuggered werd, maar putte uit de probleemanalyse van zijn eigen land elementen die hij zinvol achtte om naar de Belgische context te vertalen. Dat hij hier en daar wat hard van stapel liep, vind ik geen argument om meteen het hele rapport van tafel te vegen.

Taalvrijheid versus territorialiteitsprincipe in Zwitserland
Zwitserland en België vertonen één opval-

lende gelijkenis: het zijn staten waar meerdere taalgroepen leven, maar de grote meerderheid van de bevolking woont in relatief taalhomogeen gebied. Beide landen voerden het territorialiteitsprincipe in om het (mogelijke) oprukken van een taal in een ander taalgebied te vermijden en dus de taalhomogeniteit van het gebied te vrijwaren. Het is evident dat de regel die stelt dat de taal van de meerderheid van de bevolking ook de taal van het publieke leven moet zijn, een beperking van de individuele vrijheid van het taalgebruik impliceert. In Zwitserland werd een strikte toepassing van het territorialiteitsprincipe (tot voor kort) door niemand gecontesteerd. Bovendien reikt de concrete toepassing ervan verder dan bij ons. Om die reden wordt Zwitserland langs Vlaamse kant vaak geciteerd om de beperking/afschaffing van de faciliteiten ten behoeve van Franstaligen in de Brusselse rand te legitimeren. Eerlijkheid zou echter gebieden te zeggen dat het territorialiteitsprincipe volgens de Zwitserse federale rechtspraak niet absoluut is. De beknotting van de individuele taalvrijheid is ten eerste aan een aantal voorwaarden gebonden [6] en bovendien geldt het territorialiteitsprincipe niet meer wanneer de bevolking van een bepaald gebied de grens van 50% nadert. Anders geformuleerd: wanneer een nationale taalgroep ophoudt een numerieke minderheid te zijn, kan er van taalhomogeniteit en dus van het territorialiteitsprincipe geen sprake meer zijn [7]. Vertaald naar de Belgische situatie zou dit ongetwijfeld betekenen dat (een aantal van) de huidige faciliteitengemeenten een tweetalig statuut zouden krijgen. In 1996 werd een piepkleine Franstalige gemeente (Vellerat), grotendeels omringd door Duitstalige gemeenten, na een reeks referenda zelfs van het ene, tweetalige kanton Bern naar het andere, een-talig-Franse kanton Jura getransfereerd. Logisch dat men langs Vlaamse kant deze Zwitserse rechtspraak/praktijk nooit citeert.

Tweetalig onderwijs in Zwitserland

De beknotting van de persoonlijke vrijheid door het territorialiteitsprincipe wordt in Zwitserland dus niet gecontesteerd wanneer door een meerderheid van het gebied in kwestie een be-

paalde taal gesproken wordt. Toch stelt men meer en meer vragen bij de doeltreffendheid van het territorialiteitsprincipe. Het heeft vooreerst niet kunnen verhinderen dat het gebruik van de twee kleinste nationale talen, het Italiaans en het Reto-Romaans, erop achteruit gegaan is. Het territorialiteitsprincipe heeft enkel positief effect gehad voor de twee grootste talen. De taalgrens tussen beide groepen is opmerkelijk stabiel gebleven, zodat de vrees voor een germanisering van het Franstalige gebied "un danger fantôme" [8] gebleken is. Beide talen hebben anderstaligen die zich op hun grondgebied kwamen vestigen geassimileerd, en ze blijven dat doen.

Precies om die reden gaan er steeds meer stemmen op die pleiten voor een meer soepele interpretatie van het territorialiteitsprincipe in Frans- en Duitstalige kantons. Een zeer strikte toepassing, zo argumenteert men, kan in deze gebieden nefast zijn voor de taalvrede omdat een dergelijke rigide interpretatie "les pratiques interlinguistiques concrètes et le savoir faire intercommunautaire" [9] hypothekeert. Mede als gevolg van het Europese eenmakingsproces, dat een enorme invloed heeft gehad op het denken over de eigen Zwitserse samenleving, wint de opvatting snel veld dat de Zwitsers elkaar moeten leren begrijpen, zowel in de letterlijke (verstaan wat men zegt) als in de figuurlijke betekenis (meer begrip voor elkaars culturele eigenheden opbrengen).

Vandaar de inspanningen die een aantal schooloverheden, veelal op vraag van ouders zelf [10] en gesteund door de (plaatselijke) politieke overheid en de media, zich sedert het begin van de jaren '90 getroosten om één of andere vorm van tweetalig onderwijs aan te bieden. Met tweetalig onderwijs bedoel ik dat het deel van het curriculum in een andere taal (L2) dan de eerste taal (L1) van het kind gegeven wordt. 'Content and Language Integrated Learning' noemt men dat tegenwoordig. Deze onderwijsvorm wordt als een andere, en meer efficiënte manier beschouwd dan de traditionele taalonderwijsmethoden om een tweede taal (L2) te leren. Claudine Brohy, dé Zwitserse specialiste op het gebied van tweetalig onderwijs, inventari-

seerde 155 modellen van tweetalig onderwijs in heel Zwitserland, waarvan de meeste in het Franstalige landsgedeelte. De modellen variëren naar gelang de leeftijd waarop het onderwijzen in L2 ingevoerd wordt (kleuterklas, lagere school of zelfs later), de intensiteit waarmee L2 gebruikt wordt in de klas (gaande van een paar uren tot 100%) en de mate van homogeniteit van samenstelling van de klas (kinderen met verschillende L1 in eenzelfde klas of niet) [11]. Dit verklaart de grote variatie. Die wordt bovendien nog in de hand gewerkt door de grote kantonale en gemeentelijke autonomie, waardoor coördinatie tussen de verschillende projecten meestal afwezig is.

155 projecten lijkt veel; in het totaal vertegenwoordigen zij desalniettemin een klein percentage. Tweetalig onderwijs botst namelijk in eerste instantie vaak op weerstand. Het wordt echter nauwelijks [12] gecontesteerd op grond van het territorialiteitsprincipe als dusdanig. De weerstand heeft veeleer te maken met de vrees dat het onderwijzen van een materie in een L2 negatieve gevolgen heeft voor de ontwikkeling van de L1 en de cognitieve ontwikkeling van het kind. Onderzoek wijst duidelijk uit dat deze vrees ongegrond is [13].

Onderzoek heeft tevens aangetoond dat veel vooroordelen verband houden met negatieve attitudes die men koestert ten opzichte van een bepaalde L2, wat zich ook weerspiegelt in *stereotype denkbeelden over de sprekers van de taal* in kwestie [14]. De houding van de meeste Franstalige Zwitsers ten aanzien van het Zwitsers-Duits wordt grotendeels bepaald door de waarden en normen die ze via hun eigen taal, het Frans, meekrijgen. Om die reden kunnen *Romands* heel moeilijk begrijpen dat Duitstalige Zwitsers zich zeer genuanceerd kunnen uitdrukken in een dialect en dat het gebruik ervan in het openbare leven 'normaal' is [15]. Ze zien niet in waarom ze Hoog-Duits zouden moeten leren omdat het dialect de feitelijke omgangstaal is tussen Duitstalige Zwitsers. Precies vanwege deze diglossie zien veel Duitstalige Zwitsers minder de noodzaak in om Frans te leren. Velen beschouwen het Hoog-Duits, dat zij pas op school leren, als een vreemde en dus een tweede taal. Een taal die zij bovendien liefst zo-

veel mogelijk reduceren tot het schriftelijke gebruik (Hoog-Duits = 'Schriftsprache'), ook omdat zij zich daarmee willen distantiëren van de Duitse norm. Anders gezegd: het Zwitsers-Duits is een manier om de eigen identiteit te affirmeren. Bovendien schrikt Frans leren hen af vanwege het streng normerend karakter dat de taal (d.w.z. de sprekers ervan) zichzelf oplegt. Frans leren wordt daarom vaak als (te) moeilijk beschouwd.

Alhoewel het tweetalig onderwijs in Zwitserland zich nog in een experimentele fase bevindt, zijn de eerste resultaten erg bemoedigend. Onderzoek wijst uit dat het onderwijs in een L2 de mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid van de L2 bevordert en geen negatieve weerslag heeft op de ontwikkeling van L1 (op voorwaarde dat het kind geen taalachterstand heeft in zijn moedertaal), noch op de resultaten van de vakken. Leerlingen uit tweetalig onderwijs behaalden betere resultaten dan leerlingen die L2 via een 'klassieke' methode leerden. De motivatie om L2 te leren vergrootte als gevolg van een positieve attitudewijziging ten aanzien van de taal. L2 werd minder als 'een vak' beschouwd, en de leerlingen zagen meer de mensen en de cultuur die met de taal verbonden zijn [16].

Taalvrijheid versus territorialiteitsprincipe in België

De meerderheid van de Zwitserse politieke elites realiseren zich, terecht, heel goed dat er zowel vanuit juridisch als vanuit politiek oogpunt onvermijdelijk een constante spanning zal blijven bestaan tussen het principe van de persoonlijke taalvrijheid en dat van de territorialiteit, en dat het probleem dus letterlijk niet 'opgelost' kan worden. In België daarentegen denkt een deel van de politieke elite (en burgers) nog steeds dat dit wel mogelijk is. Zowel langs Franstalige als langs Vlaamse kant ontwikkelde men ter legitimering van de respectievelijke eisen een discours waarin leden van de politieke elite van de ene taalgroep leden van de andere ervan beschuldigen 'de' democratie niet te respecteren.

Beide opinies vertrekken van het ideaal van de vrijheid. Volgens de regering van de Franse Gemeenschap worden de burgers gedefinieerd als *zijnde vrij* en deze vrijheid dient beschermd te worden door er in geen enkel opzicht aan te

raken. Bijgevolg heeft iedere Franstalige in de rand het recht om er zijn eigen taal te spreken; de overheid dient zich aan de meerderheid van de burgers aan te passen en niet andersom. De andere visie op democratie, die door de Vlaamse regering vertolkt wordt, gaat ervan uit dat *vrijheid* geen a priori gegeven is, maar *gerealiseerd* moet worden. Daarenboven moet vrijheid in een sociale context begrepen worden omdat deze onlosmakelijk met cultuur verbonden is. Zonder regulerend ingrijpen overleeft de Vlaamse cultuur in de Rand (en in Brussel) niet.

Het is echter onmogelijk om te bepalen wie de inherent juiste visie bezit omdat het denken over democratie steeds een normatieve aangelegenheid is. Of men akkoord gaat met de ene of de andere visie, hangt af van het verkozen uitgangspunt: vrijheid of regulering. En dat uitgangspunt wordt grotendeels bepaald door wat men percipieert als zijnde de belangen van de eigen taalgroep. De ontwikkelde visie dient grotendeels als legitimatie van die gepercipieerde belangen.

Daar is op zich niets mis mee. In de politiek heeft men nu eenmaal geen gelijk; men moet het zien te krijgen. Alleen maakt de tegenstrijdigheid van deze uitgangspunten het onmogelijk om het probleem letterlijk de wereld (België) uit te helpen. Het enige haalbare is een compromis. Dat is precies wat men in 1962-63, na lang en moeizaam overleg, bereikt heeft. De taalgrens werd vastgelegd (een Vlaamse eis) en daarmee werd de eentaligheid van Vlaanderen en Wallonië een grondwettelijk feit. Maar, hierop werden uitzonderingen voorzien in de vorm van faciliteiten voor Franstaligen. Het steeds weer terug opflakkeren van de communautaire koorts in dit dossier houdt verband met het onvermogen langs beide kanten om met dit compromis te leven. Langs Franstalige kant blijft men naar een aanhechting bij Brussel streven, langs Vlaamse kant ziet men de faciliteiten liefst zo snel mogelijk verdwijnen. Zolang men niet kan accepteren dat krijgen ook geven betekent, zal het conflict blijven opflakkeren.

Attitudes en maatschappelijke voorstellingen

Dit alles betekent niet dat we de faciliteiten

noodzakelijkerwijze moeten behouden zoals ze destijds vastgelegd werden. Maar in plaats van ernaar te streven ze langzaam te doen uitdoven, zou de Vlaamse regering er beter aan doen om ze zó in te vullen dat de Franstaligen in de Brusselsse rand echt gemotiveerd worden om Nederlands te leren. Grondig onderzoek over de rol van waarden en voorstellingen die door Franstalige Belgen aan het Nederlands en haar sprekers geattribueerd worden, ontbreekt. Ook weten we weinig over de mate waarin deze waarden en voorstellingen in positieve dan wel negatieve zin bijdragen tot de motivatie om Nederlands te leren en tot de uiteindelijke taalvaardigheden van de Franstaligen. Het weinige beschikbare onderzoek voerspelt echter weinig goeds.

Laurence Mettwie voerde in het begin dit jaar een exploratief onderzoekje uit bij Franstalige studenten van de Université Libre de Bruxelles, waar zij assistente Nederlands is. Uit alle tweede kandidatuurs- en eerste licentiestudenten economie, handelsingenieur en psychologie trok ze een (kleine) a-selecte steekproef (N= 40). Aan deze studenten vroeg ze om adjectieven op te schrijven die zij met het Frans, het Engels, het Nederlands en het 'Vlaams' associeerden. De resultaten overtroffen haar verwachtingen i.v.m. het Nederlands, dat de meeste studenten gelijkstelden met 'le Flamand'. Terwijl respectievelijk 95% en 79% van de adjectieven die met het Frans en het Engels geassocieerd werden een positieve connotatie kregen, had maar liefst 90% van de adjectieven, geassocieerd met het Nederlands/Vlaams, een negatieve waarde. Het Nederlands werd 'moche', 'rude', 'désagréable' bevonden, het was tegen hun zin 'obligatoire' op school, bovendien 'difficile à apprendre' en louter streekgebonden. De weinige positieve connotaties kwamen van één student die het Nederlands in de eerste plaats met Nederland associeerde en de taal daarom vooruitstrevend en open ten aanzien van andere ideeën vond [17]. Mondelinge bevestigingen van andere studenten achteraf leverden hetzelfde resultaat op.

De groep studenten die Mettwie ondervroeg is weliswaar te klein om te voldoen aan de vereisten van wetenschappelijk onderzoek

en bovendien is ze niet representatief voor de totale Franstalige bevolking, maar de resultaten verbazen mij niet echt. Het fiasco van de lessen Nederlands in het Franstalig onderwijs is bekend. Hiervoor zijn ongetwijfeld meerdere factoren verantwoordelijk maar Mettwie's onderzoek doet alleen maar vermoeden dat (extreem) negatieve attitudes van jonge mensen, die hen vanuit de brede samenleving aangereikt worden, hierin een grote rol spelen. Ook al hebben jongeren in het Franstalig onderwijs de keuze tussen Nederlands en Engels als tweede taal - en kiest de helft ervan het Engels, wat het negatieve imago van het Nederlands nogmaals bevestigt - toch heeft de Franse Gemeenschap ook een positieve stap gezet. Ze keurde een decreet goed dat de invoering van tweetalig onderwijs Frans/Nederlands met ingang van het schooljaar 1998-1999 mogelijk maakt. Slechts een klein aantal scholen maakte hiervan echter gebruik [18]. Dit bewijst nochtans dat er aan Franstalige kant wel degelijk politici zijn die willen dat hun bevolking goed Nederlands leert.

Pleidooi voor een echt taalminderhedenbeleid

Voor de Franstalige minderheid in de Vlaamse faciliteitengemeenten is de Vlaamse overheid zelf bevoegd. De nabijheid van Brussel, het prestige van het Frans, de concentratie van het grote aantal Franstaligen in deze gemeenten zorgen ervoor dat deze mensen zich niet zullen laten assimileren en dat er een extra stimulans nodig is om hen de stap naar het Nederlands en de Nederlandstalige bevolking te doen zetten.

Tweetalig onderwijs zou ongetwijfeld veel Franstaligen over deze drempel heen helpen. Voor velen blijkt de mentale barrière om naar het Nederlandstalig onderwijs over te stappen momenteel te hoog. We mogen niet vergeten dat het hele faciliteitendossier een zeer grote symbolische betekenis heeft en ingebed is in een discours waarin alle zin voor nuance zoek is. De omzendbrieven van de ministers Peeters en Martens negeren totaal de mentale barrière die veel Franstaligen scheidt van alles wat 'Vlaams' is. Erger, ze versterken ze en zijn daarom totaal contraproductief, ook al is een deel van de Franstalige reacties op deze omzendbrieven buiten

proportie. Indien we de verstandhouding tussen Vlamingen en Franstaligen in *feitelijke taalheterogene gebieden* willen verbeteren, moeten we de vicieuze cirkel van het dominante 'etnische' discours doorbreken. 'Content and Language Integrated Learning' is één van de mogelijke wegen in die richting.

Achter deze vorm van tweetalig onderwijs zit een heus pedagogisch concept. Het vertrekt van de evenwaardigheid van beide talen en het aanleren van L2 gebeurt op inhoudelijke basis en met inbreng van de L1 van het kind. 'Content and Language Integrated Learning' vereist dan ook speciaal daartoe ontwikkeld didactisch materiaal en een apart(e) (deel in de) opleiding van het onderwijzend personeel. Kinderen worden zo op een weloverdachte en verantwoorde wijze in de L2 ondergedompeld. Deze methode staat in schril contrast met de 'submersie' van anderstalige kinderen in eentalig onderwijs. Hun slaagkansen hangen voor een veel groter deel af van hun eigen capaciteiten en de goodwill/capaciteiten van de leerkrachten die vaak moeten roeien met de schamele riemen die ze hebben. Extra omkaderingsuren voor Franstaligen in het Nederlandstalig onderwijs zijn weliswaar een hulp, maar kunnen niet tippen aan de kracht van tweetalig onderwijs.

Om een positieve attitudewijziging t.a.v. een L2 te vergroten, die men door middel van tweetalig onderwijs wil bewerkstelligen, integreerde men in een aantal Zwitserse scholen bovendien een andere methode die men in Franstalig Zwitserland "éveil au langage et ouverture au langues à l'école" (EOLE) heeft genoemd [19]. Oorspronkelijk is deze methode ontwikkeld voor klassen met veel migrantenkinderen wier respectievelijke moedertalen bijgevolg niet de dominante taal van de streek zijn. Men heeft echter ingezien dat deze methode even zinvol kan zijn voor kinderen met een 'nationale' L1. De EOLE-methode heeft niet tot doel de vreemde taal/talen van de kinderen aan te leren, maar wil alle kinderen in een klas, of ze de dominante taal spreken dan wel een niet-dominante taal, ervan bewust maken dat alle talen in essentie gelijkwaardig zijn. Kinderen uit de dominante taalgroep leren dat een andere taal niet minderwaar-

dig is en dit bevordert een open houding ten aanzien van die taal(gemeenschap). Kinderen van de niet-dominante taalgroep(en) leren dat ze zich niet hoeven te schamen voor hun L1. De expliciete waardering voor hun moedertaal, die zij dankzij de EOLE-methode van de school krijgen, heeft bovendien een positief effect op het aanleren van de L2 [20].

Een echt taalminderhedenbeleid

Tweetalig onderwijs, zelfs indien gekoppeld aan de ontwikkeling van een taalbewustzijn, biedt geen absolute garantie voor succes. De invoering ervan moet zeer goed overdacht en voorbereid worden en moet bovendien aangepast zijn aan de plaatselijke omstandigheden. Hoeveel uren in de L2 per week en vanaf welke leeftijd? Taalgemengde klassen of niet? Zo ja, in welke verhoudingen? Veel hangt af van de steun/attitudes van ouders en leerkrachten. Om teleurstellingen te voorkomen, als gevolg van te hoog gespannen verwachtingen, moet de lange-termijn objectieven van tweetalig onderwijs eerst duidelijk omschreven worden. In de Brusselse rand lijkt het mij duidelijk dat men zou moeten beogen dat Franstalige kinderen (en Nederlandstalige!) een functionele vorm van tweetaligheid ontwikkelen en de L2 gedurende hun schooltijd gaan ervaren als een culturele verrijking. Men mag het aanleren van het Nederlands dus niet enkel vanuit instrumenteel (economisch) perspectief presenteren. Bovendien moet tweetalig onderwijs de kinderen toelaten om (eventueel) een biculturele identiteit te ontwikkelen of te behouden. Tweetalig onderwijs mag dus geen verkapte manier zijn om andersstalige leerlingen te assimileren in de officiële streektaal! Daar wringt natuurlijk momenteel het politieke schoentje. Assimileren of integreren? De signalen die veel Vlaamse politici daaromtrent de wereld insturen, zijn in elk geval erg ambigu. Opdat tweetalig onderwijs zou kunnen slagen moet de Vlaamse overheid erkennen dat de Franstalige aanwezigheid in de Brusselse rand geen kwaad is, maar verrijkend kan zijn voor de Nederlandstalige bevolking.

Een aantal vertrouwenwekkende maatregelen dringen zich op. De Vlaamse overheid moet

ten eerste haar verzet opgeven tegen de ondertekening en ratificatie van de Europese Conventie over de bescherming van nationale minderheden. Ten tweede moet er zo snel mogelijk een cultureel akkoord komen tussen de Vlaamse en de Franse Gemeenschap. Een dergelijk akkoord zou onder meer de uitwisseling van taalleerkrachten over de taalgrens, de ideale oplossing in ons kleine België, mogelijk moeten maken. De federale overheid zou hierin een actieve(re) rol kunnen spelen. In Zwitserland leggen federale regering en parlement hun volle politieke gewicht in de schaal om de vrede tussen de taalgemeenschappen aan te zwengelen. Sedert 1996 is het bevorderen van de verstandhouding en de wederzijdse contacten tussen de taalgemeenschappen zelfs een grondwettelijke plicht in hoofde van zowel de federatie als de individuele kantons. (art. 116, § 4)

Eén of andere vorm van tweetalig onderwijs is een noodzaak in de Brusselse rand indien we de verstandhouding tussen Vlamingen en Franstaligen aldaar in positieve zin willen ombuigen. Laten we daar alvast mee beginnen.

[1] Dit artikel is een uitgewerkte versie van het opiniestuk 'Pleidooi voor een echt taalminderheden-beleid' van de auteur in *De Morgen* van 3 september 1998.

[2] Met name de economische relaties van Zwitserland met Nazi-Duitsland worden nu gecontesteerd, evenals de houding van het land ten aanzien van Joden (vluchtelingen) en hun bezittingen.

[3] Groupe d'études présidé par Ernest Weibel (1997), *La cohésion nationale menacée?/Ist die nationale Zusammenhalt in Frage gestellt?* Université de Neuchâtel.

[4] U. Altermatt (1997), *Sprache und Nation. Vortrag anlässlich des Dies academicus 1996*. Universitätsverlag Freiburg Schweiz, 1997.

[5] W. Haas (1985), Histoire linguistique de la Suisse, in Schläpfer R. (dir.), *La Suisse aux quatre langues*, Genève, Editions Zoé, p. 60.

[6] EDI (1989), *Zustand und Zukunft der viersprachigen Schweiz*, Bern, p. 213-219.

[7] "Die Kantone sind aufgrund des Territorialitätsprinzips befugt, Massnahmen nicht nur zur Erhaltung des Ausdehnung eines Sprachgebietes zu treffen, sondern auch solche zum Schutze seiner Homogenität. Nähert sich der Anteil der sprachlichen Minderheit hingegen 50%, besteht im betreffenden Gebiet keine sprachliche Homogenität, die geschützt werden könnte. In einem solchen Fall wäre es aufgrund des Territorialitätsprinzips nicht mehr gerechtfertigt (...) die sprachliche Minderheit im Gebrauch ihrer Muttersprache einzuschränken. Dies wäre eine Verlet-

- zung der Sprachenfreiheit (...)” (Arrest Brunner, geciteerd in EDI (1989), *op. cit.*, p. 228-229).
- [8] EDI (1989), *idem.*, p. 232; G. Merkt (1994), *Vivre Babel au quotidien*, Neuchâtel, IRDP, p. 2. (Ouvertures 94.402).
- [9] D. Froidevaux (1996), L'article 116 de la Constitution fédérale et la politique linguistique suisse, in CDIP/SR+TI, *L'Etat des langues en Suisse*, Neuchâtel, IRDP, p. 48-49.
- [10] C. Brohy (1996), L'enseignement bilingue en Suisse, in CDIP/SR+TI, *op. cit.*, p. 52.
- [11] C. Brohy (1996), *idem.*, p. 53.
- [12] Met uitzondering van het tweetalige kanton Fribourg/Freiburg (2/3 Franstaligen, 1/3 Duitstaligen).
- [13] A.-L. Bregy, G. Fuchs & J. Weiss, *Evaluation de l'expérience d'apprentissage bilingue de Sierre 1993/1994*, Neuchâtel, IRDP, p. 67; H. Moser (1995), L'enseignement par immersion à L'Ecole Moser, in A. Pannatier et. al., *Un apprentissage bilingue à l'école?*, Neuchâtel, IRDP, p. 53 (Ouvertures: 95.405).
- [14] M. Marinette (ed.) (1997), *Les langues et leurs images*, Neuchâtel, IRDP, p. 211-217; R. Franceschini (1996), De quelques scénarios plurilingues en Suisse, in CDIP/SR+TI, *op. cit.*, p. 9-29; J.-F. de Pietro (1992), 'Roestis ou Bratwurst? Connaissances et stéréotypes des élèves romands à l'égard de L'Allemagne et de la Suisse allemande, *CO Informations*, 4, pp. 10-11.
- [15] R. Franceschini (1996) . De quelques scénarios plurilingues en Suisse, in CDIP/SR+TI, *op. cit.*, p. 16-17.
- [16] Cf. O. Stem et. al. (1998), *Français-Allemand: Apprendre en deux langues à l'école secondaire*, Aarau & Bern, CSRE. (Programme National de Recherche 33); J. Greub (1997), Expérience interculturelle dans un collège de la Chaux-de-Fonds, *InterDIALOGOS*, 2, p. 36-39.
- [17] Haar bevindingen werden door EPO gepubliceerd in het colloquiumboek 'Racisme, element in het conflict tussen Vlamingen en Franstaligen?' (Brussel, 7 maart 1998).
- [18] Zoals de Henegouwse lagere school van Frasnes-les-Auvaing, in de buurt van Ronse.
- [19] EOLE is de vertaling van de "language awareness" methode die in de jaren 1980 in Groot-Brittannië in het kader van het zgn. 'intercultureel onderwijs' ontwikkeld werd. Cf. E. Hawkins (1984), *Awareness of language: an introduction*, Cambridge University Press.
- [20] Ch. Perregaux (1998), Avec les approches d'éveil au langage, l'interculturel est au centre de l'apprentissage scolaire, *Bulletin suisse de linguistique appliquée*, 67, p. 101-110; M. Späni & H. Zimmerman (1997), Die Nutzung von sprachlichem Wissen im Fremdsprachenunterricht, *InterDIALOG*, 2, p. 25-29; Ch. Perregaux (1995), Une expérience d'éveil au langage, in C. de Goumoëns (éd.) *Pour une école ouverte aux langues*, Neuchâtel, IRDP, p. 35-42 (Ouvertures: 95.404); J.-F. de Pietro, L'éveil au langage, complément nécessaire à l'enseignement bilingue, in A. Pannatier et. al., *Un apprentissage bilingue à l'école?*, Neuchâtel, IRDP, p. 55-67 (Ouvertures: 95.405).